

Mateusz KEPA*

Kościół katolicki wobec parlamentaryzmu II Rzeczypospolitej na przykładzie nauczania społecznego kardynała Stefana Adama Sapiehy

Rozważania na temat parlamentaryzmu, niezależnie od zmiennych historycznych, powinny być poprzedzone krótkim wyjaśnieniem samej istoty zagadnienia systemu rządów parlamentarnych. Ma to na celu lepsze zrozumienie podejmowanej tematyki oraz odniesienie jej do omawianej w tym artykule koncepcji, jaka bez wątplenia istnieje między parlamentaryzmem a społecznym nauczaniem Kościoła katolickiego, ze szczególnym uwzględnieniem działalności duszpasterskiej, społecznej oraz politycznej kardynała Stefana Adama księcia Sapiehy. System rządów parlamentarnych jest to system sprawowania władzy, w którym władza ustawodawcza w postaci parlamentu uchwała ustawy oraz sprawuje nadzór nad władzą wykonawczą, którą wykonuje prezydent wraz z rządem¹. Ważnym aspektem tego systemu rządów jest przenikanie się tych dwóch władz i wzajemne ich uzupełnianie się, co widoczne jest choćby w możliwości wnoszenia projektów ustaw ze strony władzy wykonawczej. W ramach systemu parlamentarnego możemy wyodrębnić dwa rodzaje parlamentaryzmu ze względu na kryterium posiadanych kompetencji². Pierwszy z nich, system parlamentarno-gabinetowy, charakteryzuje się przewagą kompetencji władzy po stronie parlamentu, natomiast drugi system – gabinetowo-parlamentarny, analogicznie przyznaje większą władzę i kompetencje rządowi, czyli gabinetowi. Warto tu nadmienić, że nie istnieje najlepszy, najbardziej sprawny i najbardziej sprawiedliwy system sprawowania władzy. To, czy dany

* Uniwersytet Wrocławski, e-mail: mateusz.kepa90@gmail.com.

¹ J. Stembrowicz, *Rząd w systemie parlamentarnym*, Warszawa 1982, s. 68–69; A. Pułło, *Współczesne ustroje państwowe. Wielka Brytania*, Gdańsk 1983, s. 55–58.

² W literaturze spotykany jest pogląd, że system parlamentarno-gabinetowy i system parlamentarny to dwa różne od siebie systemy sprawowania władzy, Por. M. Masternak-Kubiak, J. Trzeciński, *System rządów w Konstytucji RP z 2 IV 1997 roku. Analiza kompetencji Sejmu*, „Przegląd Sejmowy” 1997, nr 5, s. 46–47.

system się sprawdzi i przyniesie postulowane korzyści, zależy w głównej mierze od polityków oraz od warunków społeczno-polityczno-ekonomicznych danego państwa. System rządów parlamentarnych cieszy się jednak sporym zaufaniem, gdyż jest on możliwością zapobiegania dyktatorskim aspiracjom jednostki do panowania nad ogółem³. Poprzez wybory ludność decyduje, kto powinien reprezentować społeczeństwo, czyli w konsekwencji prowadzić politykę państwa. Wybór określonych osób oznacza w systemie parlamentarnym powołanie przedstawicieli społeczeństwa do działania i reprezentowania całego elektoratu⁴, co stanowi istotę demokracji. Tak więc władza jest sprawowana przez lud, ale tylko w sensie pośrednim, gdyż to przedstawiciele społeczeństwa wybrani w wyborach powszechnych⁵ sprawują władzę ustawodawczą oraz powołują organa władzy wykonawczej i sądowniczej.

Rozważając pojęcie parlamentaryzmu w świetle katolickiej nauki społecznej, należałoby wskazać na historię rozwoju myśli społecznej Kościoła począwszy od XIX w., kiedy to po okresie rewolucyjnym Kościół był zmuszony do zajęcia konkretnego stanowiska wobec wysuniętych podczas rewolucji francuskiej idei wolności, równości i braterstwa. Uporać się musiał również z wadami systemów liberalnych i socjalistycznych. Nauczanie społeczne Kościoła w tym czasie zaczęło być traktowane bardziej jako przejaw polityczno-gospodarczej akcji niż akt miłosierdzia wobec społeczeństwa.

Myśl społeczna reprezentowana przez szkołę francuską i niemiecką wzbudziła wiele kontrowersji. Pod wpływami prekursorów papież Leon XIII ogłosił encyklikę *Rerum novarum* (15 maja 1891 r.), które to dzieło powszechnie uważa się za początek katolickiej nauki społecznej. Oczywiście nie był to pierwszy raz, kiedy Kościół zabrał głos w sprawach społecznych, natomiast nigdy wcześniej nie było to ujęte w sposób kompleksowy⁶. Wcześniejsze encykliki papieskie, czyli *Mirari vos* Grzegorza XVI czy *Syllabus* Piusa IX, były dokumentami, które tylko ostrzegały przed zagrożeniami i błędami, natomiast nie proponowały rozwiązań, brakowało całościowego ujęcia problematyki społecznej. Dopiero pod koniec XIX w. próbę taką podjął właśnie Leon XIII. Zauważył on w Kościele katolickim rozłam, który postanowił naprawić⁷. Przekonany o konieczności odnowy wiary chrześcijańskiej postanowił przystosować Kościół do współczesnego świata, nie zapominając o podstawowych i tradycyjnych wartościach z Ewangelii. Leon XIII zauważył wielki problem kwestii społecznej i systemu rządów w państwie. W kwestiach dotyczących systemów politycznych oraz ich zastosowania papież wypowiadał się na łamach swoich następujących encyklik:

³ Zob. J. Szymanek, *Elementy racjonalizacji w konstrukcji parlamentarnego systemu rządów: analiza rozwiązań zawartych w Konstytucji RP*, [w:] *Parlamentarny system rządów. Teoria i praktyka*, red. T. Moldawa, J. Szymanek, M. Mistygacz, Warszawa 2012, s. 125–146.

⁴ M. Grabowska, *Demokracja – teorie i społeczne nastawienia*, „Civitas” 1998, nr 2, s. 42.

⁵ *Ibidem*.

⁶ Cz. Strzeszewski, *Jakie wskazania Rerum novarum są nadal aktualne?*, „Ateneum Kapłańskie” 1991, z. 2, s. 216.

⁷ J. Majka, *Katolicka nauka społeczna*, Rzym 1986, s. 253.

Diuturnum illud – encyklika ta wyjaśnia pochodzenie władzy, która według papieża jest darowana od Boga pośrednio; *Immortale Dei* – encyklika potwierdzająca słuszność chrześcijańskiego ustroju państwa; według papieża katolicy powinni brać czynny udział w życiu politycznym państwa, przy czym winni być w swoich poglądach i spostrzeżeniach jednomyślni;⁸ *Graves de communi* – encyklika podejmuje kwestie demokracji chrześcijańskiej, która ma bardzo szczególne znaczenie w zbawczej misji Kościoła; jest to dokument wydany w 1901 r., a więc po *Rerum novarum*, uznawany przez wielu badaczy katolickiej nauki społecznej za drugie z najważniejszych dzieł Leona XIII⁹.

Warto zauważyć, iż z końcem XIX w. do coraz większego głosu dochodziła chrześcijańska demokracja, której przedstawiciele zaczęli wchodzić do parlamentów, skąd mogli przekazywać swoje idee szerszemu gronu odbiorców¹⁰. Człowiek w ideologii chrześcijańskiej demokracji przedstawiany był jako uczestnik wielu różnych zhierarchizowanych wspólnot. Począwszy od rodziny, która jest wspólnotą podstawową, poprzez wspólnoty o charakterze lokalnym, aż do tych największych, czyli: narodowych, religijnych, politycznych¹¹. Chrześcijańscy demokraci za podstawę postępowania człowieka uważali wartości i zasady moralne, niezależne od zmian jakichkolwiek warunków czy czynników społeczno-politycznych. Są to wartości nadrzędne, które powinny regulować życie społeczne. Człowiek jako istota stworzona na jego obraz i podobieństwo Boga jest szczególną wartością w rozumieniu chadecji. Każda jednostka ludzka wyposażona jest w wolną wolę, świadomość oraz podstawowe prawa, spośród których naczelnym jest prawo do życia, od samego poczęcia aż do naturalnej śmierci¹². Jako kolejne elementarne zasady chrześcijańscy demokraci wymieniają: rodzinę, pracę, poszanowanie własności prywatnej oraz solidarność i partycypowanie w życiu wspólnoty¹³. Zatem obowiązkiem każdego wierzącego jest czynny udział w życiu swojej lokalnej społeczności, a więc i narodu, aktywne uczestnictwo w działalności społeczno-politycznej państwa jako przejaw postawy obywatelskiej. Solidarność i dążenie do dobra wspólnego winny być zaporą przed egoistyczną wizją człowieka w społeczeństwie¹⁴. Ustrojem politycznym aprobowanym przez chadecję jest demokracja, która wyjątkowo jasno uwidacznia wszelkie pozytywne formy działań samorządowych oraz zasadę pomocniczości¹⁵. Podstawą takiego założenia jest fakt, iż właśnie na najniższych poziomach życia społecznego może być realizowane postulowane dobro wspólne oparte na solidaryzmie społecznym¹⁶. Warto zauważyć, że to przed-

⁸ *Ibidem*, s. 254.

⁹ D. Olszewski, *Szkice z dziejów kultury religijnej*, Katowice 1986, s. 237.

¹⁰ *Ibidem*, s. 189.

¹¹ D. Sozańska, *Chrześcijańska demokracja w Polsce*, Kraków 2011, s. 79.

¹² *Ibidem*, s. 80.

¹³ *Ibidem*, s. 81–82.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ *Ibidem*, s. 84.

¹⁶ *Ibidem*.

stawiciele chrześcijańskiej demokracji wnieśli duży wkład w koncepcję społecznej gospodarki rynkowej. Podstawowym założeniem tej teorii jest poszanowanie własności prywatnej oraz uwzględnienie umiarkowanej interwencji aparatu państwowego w sferze socjalnej¹⁷.

Przechodząc do rozważań na temat ujęcia systemu parlamentarnego przez kardynała Adama Stefana Sapiechę, należy mieć na względzie przytoczone informacje dotyczące ideologii oraz postawy społecznej, jaką reprezentowali chrześcijańscy demokraci. Warto zaznaczyć, że sam książę metropolita reprezentował te poglądy w życiu społecznym i politycznym, co uwidoczniło się w wyborze go na senatora I kadencji 12 listopada 1922 r. z ramienia Chrześcijańskiego Związku Jedności Narodowej¹⁸. Należy zauważyć, że myśl społeczno-polityczna kardynała Sapiechy była w dużym stopniu oparta na katolickim nauczaniu społecznym Leona XIII. Poglądy na temat ustroju państwa polskiego, a w tym i parlamentaryzmu budowane były na podstawie wspomnianych już encyklik *Immortale Dei* i *Graves de communi*. Istotny wpływ na takie a nie inne podejmowanie kwestii ustrojowych miało również bez wątpienia konserwatywne oraz patriotyczne wychowanie metropolity krakowskiego. Wpływ zarówno dziada, jak i ojca nie pozostał bez odzewu w poglądach Sapiechy¹⁹. Jako prawdziwy patriota nie pozostawał obojętny na los ojczyzny i zabierał głos w sprawie ważnych dla państwa polskiego wydarzeń społeczno-politycznych, m.in. wojny bolszewickiej, przewrotu majowego²⁰ lub uchwalenia konstytucji kwietniowej²¹. Podkreślić należy, że Sapiecha był aktywny wobec spraw polskich aż do kresu swych dni, czyli do 1951 r. Gdy 11 listopada 1918 r. Polska odzyskała niepodległość, już jako biskup krakowski wyraził w orędziu do wiernych wielką radość z odzyskania wolności przez naród polski po tylu latach zbrodniczej niewoli²². Od samego początku stał na straży niepodległości Rzeczypospolitej oraz tradycyjnych wartości chrześcijańskich.

Dla Sapiechy po wywalczeniu niepodległości sprawą zasadniczą stały się dobro i interes państwa²³. To istotne kryterium było punktem odniesienia dla oce-

¹⁷ *Ibidem*, s. 86.

¹⁸ J. Czajowski, *Kardynał Adam Stefan Sapiecha*, Wrocław 1997, s. 64; T. Pawlikowski, *Adam Stefan Kardynał Sapiecha*, Lublin 2004, s. 12–16.

¹⁹ J. Czajowski, *op. cit.*, s. 5–13.

²⁰ Warto podkreślić, że po przewrocie majowym Sapiecha zdecydowanie występował wobec polityki prowadzonej przez obóz rządzący, którą postrzegał jako dążącą do zdominowania sceny politycznej oraz społeczeństwa. Istotnym faktem jest również „oziębły” stosunek krakowskiego metropolity wobec marszałka J. Piłsudskiego, czego dowodem był tzw. konflikt wawelski dotyczący pochowania ciała marszałka na Wawelu.

²¹ T. Pawlikowski, *op. cit.*, s. 29–32; szerzej zob. S. Kieniewicz, *Środowisko rodzinne Adama Stefana Sapiechy*, [w:] *Księga Sapieżyńska*, red. J. Wolny przy współpracy R. Zawadzkiego, t. 1: *Archidiecezja krakowska za pasterzowania Adama Stefana Sapiechy*, Kraków 1982, s. 195; M. Rożek, *Kardynał Sapiecha*, Kraków 2007, s. 41.

²² E. Florkowski, *Listy pasterskie Adama Stefana Sapiechy*, [w:] *Księga Sapieżyńska...*, s. 185; J. Czajowski, *op. cit.*, s. 45.

²³ E. Florkowski, *op. cit.*, s. 187.

ny zjawisk politycznych zachodzących w Europie i na świecie. Kardynał chciał odparcia bolszewizmu jako antychrześcijańskiego. Wyrażał pogląd, że państwo i społeczeństwo polskie winny zostać zbudowane na filarach wiary chrześcijańskiej²⁴. Wartości wypływające z religii były jego zdaniem elementarnymi zasadami dla życia zarówno państwa, jak i narodu. Przez pryzmat katolickiej nauki Kościoła patrzył na kwestie polityczne, społeczne i ekonomiczne. Uważał, że zadaniem państwa jest chronienie społeczeństwa przed zgnilizną moralną antychrześcijańskich systemów totalitarnych²⁵. Państwo winno według Sapiehy pełnić funkcję służebną w stosunku do narodu. Metropolita krakowski twierdził, że wizja stosunków pomiędzy warstwami społecznymi nie była obarczona konfliktem, w przeciwieństwie do wizji socjalistycznej. Dostrzegał niebezpieczeństwo wynikające z drastycznych nierówności społecznych, jednak zdecydowanie występował przeciw rozwiązaniom socjalistycznym i komunistycznym.

Krakowski kardynał podkreślał nacisk, jaki należy kłaść na rozwój wszelkich form samorządności obywatelskiej. Idealnym więc państwem jest państwo zdecentralizowane, w którym obywatele dzięki posiadanym prawom i podejmowanym przez siebie aktywnym działaniom mają istotny wpływ na rządy. W życiu społecznym, politycznym i gospodarczym powinien panować pluralizm, gdyż według Sapiehy zapewniał on obywatelowi możliwość swobodnego zrzeszania się i działania²⁶. Celem działania państwa powinno być dobro jego obywateli. Do najistotniejszych zasad i wartości, które powinny obowiązywać w demokratycznym państwie, w systemie parlamentarnym, według Sapiehy należy zaliczyć (poza wspomnianym wyżej dobrem wspólnym i sprawiedliwością):

– suwerenność, która przyjmuje dwie formy – suwerenność zewnętrzna, rozumiana jako wolność od nacisków państw obcych, oraz suwerenność wewnętrzna, a więc wolność i niezależność obywateli wobec aparatu państwowego w zakresie samostanowienia o własnym życiu²⁷;

– pomocniczość – rozumianą jako nieprzejmowanie przez władzę państwową przynależnych, naturalnych dla jednostki ludzkiej uprawnień, a więc pozostawienie małym społecznościom ich własnych zadań, utrzymanie podmiotowości społeczeństwa²⁸; działanie w myśl zasady: tyle wolności, ile można, tyle interwencji państwa, ile to konieczne; państwo powinno dążyć do umożliwienia jednostkom i małym grupom społecznym realizacji ich własnych zadań i interesów oraz chronić tę podmiotowość;

– parlamentarną większość, która jest niezmiernie istotna, gdyż osiągnięcie jedności społeczeństwa w debacie publicznej, rządach czy procedurze

²⁴ Na temat zasad odbudowy państwa polskiego na fundamencie zasad i wartości chrześcijańskich szerzej zob. D. Sozańska, *op. cit.*, s. 79–89.

²⁵ J. Ośko, *Książę, Ząbki* 2009, s. 117; M. Rożek, *op. cit.*, s. 51.

²⁶ Cz. Strzeszewski, *Kraków jako środowisko katolickiej myśli i działalności społecznej za panowania Adama Stefana Sapiehy*, [w:] *Księga Sapieżyńska...*, s. 462; J. Czajowski, *op. cit.*, s. 68–69.

²⁷ J. Czajowski, *op. cit.*, s. 66–67.

²⁸ *Ibidem*, s. 68.

głosowania jest wręcz niemożliwe²⁹; ochroną i barierą zabezpieczającą przed aspiracjami dyktatorskimi są konstytucja oraz niezależne sądy.

Wszystkie wymienione wartości przenikają się i uzupełniają zarazem. Chronią podstawowe prawa i wolności, zabezpieczając godność osoby ludzkiej.

Sapieha, podnosząc kwestię rządów w państwie, wielokrotnie powtarzał, idąc za nauką społeczną Kościoła, że demokracja i system parlamentarny nie mogą być ujmowane czysto politycznie. Należy bowiem pojmować je tak, jak to czynił papież Leon XIII, pisząc o demokracji jako o dobroczynnej działalności chrześcijańskiej na rzecz ludu³⁰. Biskup krakowski uważał, że niezależnie od przyjętej w państwie formy rządów prawo natury, prawo Ewangelii są same przez się ponad wszelką działalnością człowieka, jednak mogą się z nią w szczegółach zgodzić, o ile nie będzie wykaczała przeciwko uczciwości i sprawiedliwości³¹. Książe Sapieha w swoich listach pasterskich, orędziach i mowach odnosił się do systemów socjalistycznych, które rozwinęły się w XIX w., a w szczególności do nurtu totalitarnego i demokratycznego³². Nurt demokratyczny w socjalizmie jest według niego równoważnikiem wobec radykalnych systemów liberalnych³³. Socjalizm demokratyczny jest stosunkowo bliski doktrynie propagowanej przez katolicką naukę społeczną, w Anglii przyczynił się wręcz do powstania partii katolików. Sapieha, w opozycji do tego nurtu, wyrażał negatywny stosunek wobec drugiego oblicza socjalizmu – totalitarnego. Przedstawiał pogląd, że ustroje totalitarne zagrażają życiu każdego człowieka. Totalitarne struktury, oparte na idealistycznym relatywizmie oraz korelacji obywatela wobec zwierzchnich celów państwowych czy partyjnych, prowadzą do destrukcji egzystencji człowieka³⁴. Warto wspomnieć, że na powyższe zagrożenia systemów totalitarnych wskazywał w latach 30. i 40. ubiegłego wieku papież Pius XI. Uświadamiał konsekwencje zależności człowieka od takich systemów, co prowadziło do deprawacji władzy i społeczeństwa.

Adam Stefan Sapieha uważał, że rozważając tę tematykę, pamiętać należy przede wszystkim o rozdzieleniu instytucji państwa od Kościoła, który poza strukturami organizacyjnymi i społeczną formą jest przede wszystkim „siłą duchową”³⁵. Według niego ustrój demokratyczny wymaga istnienia dodatkowych odrębnych instytucji, aby te w zrównoważony sposób wpływały na działalność demokracji i realizowały przyjętą przez jej struktury misję. Metropolita podkreślał szczególne zadanie państwa, jakim jest realizacja idei dobra

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ Leon XIII, *Graves et communi*, http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/leon_xiii/encykliki/graves_communi_18011901.html (24.11.2015).

³¹ J. Wolny, *Abp Adam Stefan Sapieha o zadaniach Episkopatu i biskupa*, [w:] *Księga Sapieżyńska*, red. J. Wolny przy współpracy R. Zawadzkiego, t. 2: *Działalność kościelna i narodowa Adama Stefana Sapiehy*, Kraków 1986, s. 62.

³² Szerzej zob. E. Florkowski, *op. cit.*, s. 179–196.

³³ M. Jakubiec, *Abp Adam Stefan Sapieha jako przewodniczący Komisji Szkolnej Episkopatu Polski*, [w:] *Księga Sapieżyńska*, t. 2..., s. 77.

³⁴ Szerzej zob. *Orędzie ks. Kard. A.S. Sapiehy na „III Tydzień Miłosierdzia”*, [w:] *Księga Sapieżyńska*, t. 1..., s. 324.

³⁵ Cz. Strzeszewski, *Kraków jako środowisko...*, s. 324.

wspólnego. Różnorodność struktur w państwie, polityce i społeczeństwie jest dla chrześcijan zasadnicza. Dzięki pluralizmowi realizuje się pojęcie wolności. Sapieha wyrażał pogląd, że musi nastąpić ograniczenie znaczenia organizmu państwowego. Powinno ono mieć charakter terytorialny oraz społeczny. W historii zauważyć można takie działania w instytucjach przedpaństwowych, w których nacisk kładziony był w większej mierze na jednostkach społecznych niż na strukturach władzy. Koncepcja ta stanowi jedno z najstarszych spostrzeżeń chrześcijaństwa. Warunkuje pożądany i należyty kształt społeczeństwa.

Proces polityczny w demokratycznym państwie prawa ma konkretne i znaczące cechy. Sapieha zauważał z jednej strony istotę praworządności tego procesu, a z drugiej stwierdzał obowiązek połączenia procesu decyzyjnego z ugrupowaniami społecznymi³⁶. Taki stan rzeczy jest istotny ze względu na efektywność wykonywania zadań przez państwo. Demokratyczny proces polityczny dąży do unaocznienia znaczenia kręgów społecznych istniejących w państwie oraz Kościoła katolickiego. Jeżeli są spełnione powyższe zasady organizacji tego procesu, a więc praworządność oraz powiązanie z siłami społecznymi, to władza jest otwarta na polemikę z grupami społecznymi, przez co skutecznie realizowane są zadania państwa i niwelowane problemy społeczne. W takim stanie rzeczy szczególną rolę odgrywają organizacje niepolityczne, w tym także Kościół, które w ustroju demokratycznym spełniają specyficzną oraz nieprzypadkową rolę.

Metropolita krakowski, rozważając ówczesne ujęcie demokracji, zwracał uwagę na analogie zachodzące pomiędzy państwem a Kościołem³⁷. Wyrażał on pogląd, że tych podobieństw szukać należy przede wszystkim w strukturach zewnętrznych. Wskazywał na istotę konstytucji w ramach tych dwóch jednostek. Na podstawie konstytucji państwo i Kościół wyprowadzają tożsame zasady prawne, takie jak zasada państwa prawa czy trójstopniowy podział władzy. Konstytucja jest gwarantem praw w państwie oraz ochroną demokracji. Wartości moralne wynikające z konstytucji są niezmiennie, mają charakter sakramentalny. W sferze Kościoła rolę konstytutywną pełnią wiara oraz dogmat. Sapieha zauważał, że należy dokonać rewizji prawa kościelnego, które winno jednak być spójne z ideami przedstawionymi zawartymi w konstytucji soborowej³⁸. Rozwój demokracji w Kościele należy wiązać według kardynała z podziałem władzy. Uważał, że władza ustawodawcza, wykonawcza i sądownicza ma zbyt jednolity charakter³⁹. Należy doprowadzić do stanu, w którym sądownictwo administracyjne Kościoła będzie funkcjonowało w sposób autonomiczny wobec władzy wykonawczej. Książe Sapieha postulował również wprowadzenie jednostek świeckich do partycypacji w tworzeniu prawa kościelnego, co miało dać szerszy i pełniejszy obraz współczesnego świata i problemów społecznych⁴⁰.

³⁶ J. Czajowski, *op. cit.*, s. 67; B. Przybyszewski, *Adam Stefan Kardynał Sapieha. Pasterz Dobry – Książe Niezlomny*, Łańcut 2002, s. 147.

³⁷ K. Skubiszewski, *Adam Stefan Sapieha a zawarcie konkordatu polskiego*, [w:] *Księga Sapieżyńska*, t. 2..., s. 60.

³⁸ J. Wolny, *op. cit.*, s. 62.

³⁹ K. Skubiszewski, *op. cit.*, s. 64.

⁴⁰ *Ibidem*, s. 64–67.

Sapieha uważał, że demokracja wprowadza swoisty spokój w życie obywateli w państwie. Zarówno aparat państwowy, jak i organizacje niepolityczne, w tym także Kościół, są zobowiązane wspólnie realizować cele, jakie stawia przed nimi zmieniający się świat. Demokratyczny ustrój państwa zapewnia społeczeństwu poszanowanie praw człowieka, godności osoby ludzkiej oraz urzeczywistnienie idei wolności. Należy zaznaczyć, iż zwolennicy współczesnej chrześcijańskiej demokracji różnią się od tych z początku ubiegłego wieku. Chadecja zmienia się wraz z przemianami, jakie zachodzą w życiu społecznym i politycznym. Stara się w ten sposób dostosować do nowych warunków społeczno-politycznych. Obecnie partie chadeckie odeszły od związków z Kościołem katolickim, tzn. nie są z nim powiązane w sensie instytucjonalnym, jednak nadal pozostały wierne wykładni nauki społecznej Kościoła. Zmieniają się również postulaty głoszone przez te partie. Dziś wiele z partii chadeckich popiera chociażby rozdział Kościoła od państwa. W ich szeregach znajdują się osoby innych wyznań czy również niewierzące. Chadecja współcześnie nie ma już tak mocnych związków z religią, natomiast nadal opiera swoją doktrynę na zasadach chrześcijańskiej etyki. Dlatego tym bardziej warto pamiętać o postaci kardynała Adama Stefana Sapiehy, który swoją działalnością społeczno-polityczną w jakże trudnych dla naszego narodu czasach dawał przykład wytrwania w poszanowaniu i obronie zasad i wartości wiary chrześcijańskiej. Dlatego też nie dziwi przydomek nadany przez biskupa warszawskiego ks. A.W. Szlagowskiego, który nazwał kardynała Adama Stefana Sapiehę Księciem Niezłomnym⁴¹.

Bibliografia

Materiały źródłowe

- Leon XIII, *Graves et communi*, http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/leon_xiii/encykliki/graves_communi_18011901.html (24.11.2015).
- List bpa A.W. Szlagowskiego, wikariusza kapitulnego archidiecezji warszawskiej do abpa A.S. Sapiehy z okazji 50-lecia kapłaństwa, [w:] *Księga Sapieżyńska*, red. J. Wolny przy współpracy R. Zawadzkiego, t. 2: *Działalność kościelna i narodowa Adama Stefana Sapiehy*, Kraków 1986.
- Orędzie ks. Kard. A.S. Sapiehy na „III Tydzień Miłosierdzia”, [w:] *Księga Sapieżyńska*, red. J. Wolny przy współpracy R. Zawadzkiego, t. 1: *Archidiecezja krakowska za pasterzowania Adama Stefana Sapiehy*, Kraków 1982.

Opracowania

- Czajowski J., *Kardynał Adam Stefan Sapieha*, Wrocław 1997.
- Florkowski F., *Listy pasterskie Adama Stefana Sapiehy*, [w:] *Księga Sapieżyńska*, red. J. Wolny przy współpracy R. Zawadzkiego, t. 1: *Archidiecezja krakowska za pasterzowania Adama Stefana Sapiehy*, Kraków 1982.
- Grabowska M., *Demokracja – teorie i społeczne nastawienia*, „Civitas” 1998, nr 2.
- Jakubiec M., *Abp Adam Stefan Sapieha jako przewodniczący Komisji Szkolnej Episkopatu Polski*, [w:] *Księga Sapieżyńska*, red. J. Wolny przy współpracy R. Zawadzkiego, t. 2: *Działalność kościelna i narodowa Adama Stefana Sapiehy*, Kraków 1986.

⁴¹ List bpa A.W. Szlagowskiego, wikariusza kapitulnego archidiecezji warszawskiej do abpa A.S. Sapiehy z okazji 50-lecia kapłaństwa, [w:] *Księga Sapieżyńska*, t. 2..., s. 456.

- Kieniewicz S., *Środowisko rodzinne Adama Stefana Sapiehy*, [w:] *Księga Sapieżyńska*, red. J. Wolny przy współpracy R. Zawadzkiego, t. 1: *Archidiecezja krakowska za pasterzowania Adama Stefana Sapiehy*, Kraków 1982.
- Majka J., *Katolicka nauka społeczna*, Rzym 1986.
- Masternak-Kubiak M., Trzciniński J., *System rządów w Konstytucji RP z 2 IV 1997 roku. Analiza kompetencji Sejmu*, „Przegląd Sejmowy” 1997, nr 5.
- Olszewski D., *Szkice z dziejów kultury religijnej*, Katowice 1986.
- Ośko J., *Książe*, Ząbki 2009.
- Pawlikowski T., *Adam Stefan Kardynał Sapieha*, Lublin 2004.
- Przybyszewski B., *Adam Stefan Kardynał Sapieha. Pasterz Dobry – Książe Niezłomny*, Łańcut 2002.
- Pułło A., *Współczesne ustroje państwowe. Wielka Brytania*, Gdańsk 1983.
- Rożek M., *Kardynał Sapieha*, Kraków 2007.
- Skubiszewski K., *Adam Stefan Sapieha a zawarcie konkordatu polskiego*, [w:] *Księga Sapieżyńska*, red. J. Wolny przy współpracy R. Zawadzkiego, t. 2: *Działalność kościelna i narodowa Adama Stefana Sapiehy*, Kraków 1986.
- Sozańska D., *Chrześcijańska demokracja w Polsce*, Kraków 2011.
- Stembrowicz J., *Rząd w systemie parlamentarnym*, Warszawa 1982.
- Strzeszewski Cz., *Jakie wskazania Rerum novarum są nadal aktualne?*, „Ateneum Kapłańskie” 1991, z. 2.
- Strzeszewski Cz., *Kraków jako środowisko katolickiej myśli i działalności społecznej za pasterzowania Adama Stefana Sapiehy*, [w:] *Księga Sapieżyńska*, red. J. Wolny przy współpracy R. Zawadzkiego, t. 1: *Archidiecezja krakowska za pasterzowania Adama Stefana Sapiehy*, Kraków 1982.
- Szymanek J., *Elementy racjonalizacji w konstrukcji parlamentarnego systemu rządów: analiza rozwiązań zawartych w Konstytucji RP*, [w:] *Parlamentarny system rządów. Teoria i praktyka*, red. T. Mołdawa, J. Szymanek, M. Mistygacz, Warszawa 2012.
- Wolny J., *Abp Adam Stefan Sapieha o zadaniach Episkopatu i biskupa*, [w:] *Księga Sapieżyńska*, red. J. Wolny przy współpracy R. Zawadzkiego, t. 2: *Działalność kościelna i narodowa Adama Stefana Sapiehy*, Kraków 1986.

Strony internetowe:

http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/leon_xiii/encykliki/graves_communi_18011901.html
(24.11.2015).

THE CATHOLIC CHURCH TOWARDS PARLIAMENTARISM OF THE SECOND REPUBLIC OF POLAND (THE CASE STUDY OF THE SOCIAL TEACHING OF CARDINAL ADAM STEFAN SAPIEHA)

Abstract: The purpose of this article is to describe the relationship between parliamentarism and the social teaching of the Catholic Church, with a special emphasis on pastoral, social and political activities of cardinal Adam Stefan Sapieha. The system of parliamentary government is a system of government in which the legislative authority in the form of parliament passes laws and controls the executive authority, which is wielded by the president together with the government. An important aspect of this system of government is the interpenetration of these two authorities and their mutual complementing, which is evident even in the possibility of bringing forward bills by the executive.

The view of the parliamentary system held by cardinal Adam Stefan Sapieha was based on the social attitude which was represented by the Christian Democrats. The political system accepted by the Christian Democrats was democracy, which very clearly demonstrates all positive forms of local government's actions and the principle of subsidiarity. The basis of this assumption is that it is on the lowest levels of society where the common good based on social solidarity can be realized. The Archbishop of Krakow perceived the political, social and economic issues through the prism of the Catholic Church. He believed that the task of the state is to protect society against the moral decay of anti-christian totalitarian systems. According to Sapie-

ha, the state should act as a servant in relation to the nation. The Metropolitan claimed also that the vision of the relationship between social ranks, contrary to the socialist vision, was not burdened with a conflict. Sapieha saw the danger of drastic social inequality, but definitely spoke out against socialist and communist solutions. The cardinal emphasized the accent which should be laid on the development of all forms of civic government. So the ideal state is a decentralized state, in which citizens, due to rights and activities taken up by themselves, have an influence over the governments. According to Sapieha, a democratic state of law should respect political pluralism based on the principle of subsidiarity and justice, as well as sovereignty, and above all – the principle of parliamentary majority.

Keywords: PARLIAMENTARISM, ADAM STEFAN SAPIEHA, THE SECOND POLISH REPUBLIC, CATHOLIC CHURCH, SYSTEM OF GOVERNANCE